

Ad usum privatum

Terug naar Paulus

Christelijke identiteit door de eeuwen heen

Lezing voor het Albertinumgenootschap
11 november 2021

Patrick Chatelion Counet

Tot ongeveer 2007 was ik verbonden aan de Radbouduniversiteit Nijmegen, theologische faculteit, als exegeet van het Nieuwe Testament. Ik identificeerde mij in die tijd als postmoderne R-K theoloog. R.K. is bijna niemand meer. Postmodern vandaag de dag al helemaal niemand meer. Behalve ondergetekende, nog altijd (en voor altijd).

Vandaag ga ik met u op zoek naar de christelijke identiteit door de eeuwen heen. Ik ga met u achteruitlopen terug de geschiedenis in. Achterwaarts, zodat je toch steeds naar het heden kunt kijken. Ik hak de geschiedenis in 5 stukken.

- Blok I: *1853-tot heden, (vernietiging van) de katholieke emancipatie.*
- Blok II: *Reformatie en de paus-boost.*
- Blok II: *Tweede helft Middeleeuwen.*
- Blok IV: *Eerste helft Middeleeuwen.*
- Blok V: *Van Paulus tot Constantijn.*

Het is dus niet erg als u zo nu en dan in slaap valt. Dan wordt u in een andere tijd wel weer wakker.

Maar ik wil graag beginnen met een rondvraag. Een kleine volkstelling. Mag ik u vragen wie van de aanwezigen RK is? Wie is protestant, PKN? Protestant, niet-PKN? Wie is er Joods (had ik eigenlijk mee moeten beginnen natuurlijk, als oudste van de Abrahamitische religies)? Zijn er mensen die tot de Islam behoren? Boeddhisten – Hindoes? Andere religies? Bewust atheïst of bewust niet-religieus?

Ik stel de vraag omdat ik een beetje worstel met het begrip ‘christelijke identiteit’. Wie van u heeft zich de afgelopen tijd wel eens ergens moeten voorstellen – tijdens een vergadering, commissie of clubje – en daarbij gezegd dat hij of zij *christen* is? En moslims wil ik vragen of ze zich als ‘moslim’ voorstellen, of als ‘soenniet’, ‘sjiïet’, ‘aleviet’?

Ik nam een maand geleden deel aan een symposium n.a.v. een artikel van Marc De Kesel over de crisis in de kunst en de spiritualiteit. Ik was één van de zes sprekers. Toen we na afloop met de sprekers iets gingen drinken (in een Irish Pub in Utrecht waar ze niet moeilijk deden over de QR-code, en ik ben gek op Guinness) stelden we ons nader aan elkaar voor – we waren

met drie theologen, twee godsdienstfilosofen en één godsdienstpsycholoog. Twee van ons, onder wie ik, introduceerden zichzelf als ‘katholiek’ en vier als protestant. Wij katholieken specificeerden dit niet als rooms-katholiek, maar de protestanten verklaarden zich al gauw nader tot ‘Nederlands hervormd’, ‘gereformeerd synodaal’, ‘vrijzinnig gereformeerd’ en eentje was, zei hij, ‘gewoon remonstrant’. Geen van ons had zich christen genoemd. En omdat ik al een beetje bezig was met de lezing van vandaag merkte ik dat op. Ik zei: “Geen van ons noemt zich christen. Waarom is dat? Is christen-zijn soms geen identiteit?”. En omdat ik al een halve liter Guinness gedronken had, voegde ik eraan toe: “Laten we ons vanaf heden wanneer daarnaar gevraagd wordt ‘christen’ noemen. Misschien doen we ons geloof dan het meeste recht”. Aan de reacties van mijn tafelgenoten was duidelijk dat ze vonden dat een halve liter Guinness voor mij wel genoeg was. Ze vonden het een idee van niets. Achteraf denk ik inderdaad ook dat ik niet met alle christenen kan of wil geïdentificeerd worden – ik distantieer me van Jehova’s om maar eens te beginnen, ik distantieer me ook van New Born American Christians die een anti-abortus en anti-euthanasie-oorlog voeren, ik distantieer me van christenen die homoseksuelen uitsluiten van sacramenten of van-wat-dan-ook, ik distantieer me van christenen die vrouwen weren uit het ambt van predikant of priester en van christenen die het kerkelijk wetboek belangrijker lijken te vinden dan de Bijbel. Misschien bestaat ‘de christen’ simpelweg niet, net zo min als ‘de protestant’ of ‘de katholiek’ - hoewel Rome, en misschien ook het merendeel van de Nederlandse bisschoppen, over dit laatste heel anders denkt. Ik kom daar nog op terug.

Misschien bestaat er helemaal geen christelijke identiteit. Laten we – voordat ik de geschiedenis in stukken ga hakken - kort even stilstaan bij het begrip ‘identiteit’. Wat is een identiteit?

Algemeen: identiteit

Wikipedia – ik ben een kind van mijn tijd – onderscheidt persoonsidentiteit en groepsidentiteit. Persoonsidentiteit wordt gevormd door eigenschappen die een persoon tot een en dezelfde persoon maken op verschillende plaatsen en tijden en waardoor hij/zij zich onderscheidt van andere personen. Dus overeenkomst met jezelf – je bent altijd die persoon die op die en die dag en op dit en dat uur geboren is uit die moeder en die vader, of je nu een jongen bent of een meisje of transgender. Dat blijft. Dat je op zesjarige leeftijd een traumatiserend auto-ongeluk hebt meegemaakt onderscheidt je van anderen. Tegelijkertijd blijft dat auto-ongeluk een feit dat ook op je dertigste of vierenvijftigste nog tot je persoonlijke verhaal behoort. Bij groepsidentiteit gaat het eveneens om overeenkomst én verschil. Overeenkomst met de andere leden van de groep. Verschil met andere groepen. Vandaag de dag lijkt het dominante Westerse, met name ook Nederlandse cultuurverschijnsel te zijn dat mensen niet graag meer bij een groep horen. Paradoxaal genoeg is de onwil om tot een groep te behoren een groepskenmerk, tegelijk is het de verklaring (en oorzaak tegelijk) waarom politieke partijen, maar ook veel verenigingen, sportclubs hun aanhang en *commitment* kwijtraken, en uiteraard zien we de teruggang in de kerken. De groepsidentiteit wordt bepaald door sociale, culturele en nationale factoren. Spreken we over *christelijke* groepsidentiteit – mochten we *for the sake of the argument* ervan uitgaan dat deze toch bestaat – dan zitten daarin sociale, culturele en eveneens nationale kenmerken. Sociaal is een bepaald soort gedrag, het ter kerke gaan, of het delen van sacramenten of deelnemen aan instellingen van caritas. Culturele identiteit hangt samen met de wijze waarop die sociale kenmerken tot uiting komen. Het sacrament van de doop wordt in gereformeerde kring anders beleefd en gevierd dan in rooms-katholieke kring. Het huwelijk is in protestantse kringen géén

sacrament, bij RK-en wel. Nationale kenmerken vinden we wanneer de religieuze identiteit samenhangt met het land van oorsprong, Nederlands Hervormd bv. of Anglicaans, maar eigenlijk is ook heel het rooms-katholicisme door de oriëntatie op Rome een nationalistische religie, wat zich behalve door het toebehoren aan de staat Vaticaan ook kenmerkt doordat er een *societas perfecta* (een volmaakte samenleving) wordt nagestreefd die zich aan de eigen nationale eenheden onttrekt en daarbovenuit een eigen staat wil zijn en in zekere zin ook is, met eigen regels en voorschriften en een eigen wetboek, de *Codex Iuris Canonici*. Een van de belangrijkste vragen als het om religieuze of christelijke identiteit gaat, is de vraag ‘Wie bepaalt wat christelijk is en wat niet?’. Nogmaals, omdat ik christelijk in zijn algemeenheid te onbepaald acht, spits ik de vraag voor het vervolg van deze lezing toe op de katholieke, of dus beter, rooms-katholieke identiteit,. Dat doe ik enerzijds omdat ikzelf deze identiteit meen te bezitten, anderzijds omdat ik daar ook het meest verstand van heb. Excuseer dus naar de andere groepsidentiteiten in dit gezelschap, maar hiermee moet u het doen.

Eerste blok: 1853 tot heden, (vernietiging van) de katholieke emancipatie

Voor de beantwoording van de vraag wie bepaalt wat christelijk of i.c. katholiek is, loop ik zoals gezegd van achteren naar voren door de geschiedenis. Ik begin in het jaar 2020, 19 oktober 2020. De Katholieke Universiteit Nijmegen, dan al Radbouduniversiteit geheten, verliest zijn rooms-katholieke identiteit. Wie heeft dat beslist en wie kon dat beslissen? Het antwoord is simpel. De bisschoppen, zijnde de Nederlandse bisschoppenconferentie. Zij vormen samen met de grootkanselier, op dat moment kardinaal Eijk, het bevoegd kerkelijk gezag dat bepaalt of een universiteit katholiek is. Ik ga u niet lastig vallen met de vraag of de Radbouduniversiteit – waaronder technisch-juridisch via de SKU, de Stichting Katholieke Universiteit ook het ziekenhuis Radboud-UMC valt – behalve een katholieke ook een kerkelijke universiteit is. Over kerkelijke universiteiten gaan de Nederlandse bisschoppen eigenlijk niet, maar de Apostolische Stoel, de paus. Feit is dat in het geval van Nijmegen *de Nederlandse bisschoppenconferentie* heeft beslist: ‘... U bent niet langer katholiek’ (misschien dat hier dus nog een juridisch staartje aan zit, maar daarmee val ik u niet lastig). Dat is niet slechts een juridische uitspraak, dat is ook een inhoudelijke uitspraak de katholieke leer en de katholieke moraal betreffend. Ik beperk mijn commentaar door op te merken dat de KUN een zeer bepalende factor was in de groepsidentiteit van rooms-katholieken. De KUN is opgericht in 1923 met het geld dat onze voorouders (ik spreek even vanuit mijn eigen RK-identiteit), onze opa’s en oma’s, bij elkaar gelegd hebben om een grote emancipatoire stap te zetten en zich te onderscheiden te midden van het dan toe overwegend reformatoerisch of gereformeerd georiënteerde universitaire onderwijs. Het katholieke zuiden was vanaf het Herstel van de Bisschoppelijke Hiërarchie in 1853 decennialang zo niet onderdrukt dan toch minstens achtergesteld (lees Marcia Luyten: *Het Geluk van Limburg*). Om een voorbeeld te geven, rond de eeuwwisseling was de kindersterfte in de zuidelijke provincies Limburg en N-Brabant driemaal hoger dan in de noordelijke provincies – het katholieke zuiden werd sociaal en maatschappelijk achtergesteld, wat onder andere in het ontbreken van goede kraamzorg en artsen tot uiting kwam en vooral dus in de hoge babysterfte onder katholieken. Aan het Rijke Roomse Leven zoals het emancipatiesucces in de eerste helft van de 20^e eeuw door Michel van der Plas werd genoemd, kwam in de jaren zestig ten val door geloofsafkalving en kreeg de doodsteek door de schandalen van kindermisbruik die in de jaren 2010-2011 naar boven kwamen. Deze val wordt thans gesymboliseerd en gematerialiseerd door het ontnemen van de katholiciteit aan de Universiteit Nijmegen. Daarmee is het begrip katholieke identiteit in Nederland definitief de das om gedaan. Van de 20% Nederlanders die zich nog katholiek

noemen is minder dan een kwart 65 jaar of jonger. Daar kun je De Kuip van Feyenoord mee vullen, en dan blijft het beruchte S-vak leeg.

De Vrede van Münster maakte in 1648 een einde maakte aan de Tachtigjarige Oorlog en ook een einde aan het rooms-katholicisme in Nederland, probeerde dat althans. De goederen van de RK kerk werden door de overheid geconfisqueerd, niet alleen geld, maar ook kerken, kloosters en kapellen. Schuilkerken werden getolereerd, mits deze niet aan de buitenkant als kerk herkenbaar waren. Rome riep Nederland en met name de provincie Utrecht, het voormalige aartsbisdom, uit tot Missiegebied. De Hollandse Zending was een feit. Ironisch genoeg waren er in die tijd procentueel meer katholieken in Nederland dan anno 2021. Maar ja, zolang er bisschoppen zijn, is dat blijkbaar geen probleem. Blijkbaar is het belangrijker dat er een kok in de keuken staat dan dat er voedsel is.

Róme bepaalde dat Nederland Missiegebied was. Katholieken zijn geneigd de almacht van Rome als een natuurlijk gegeven te beschouwen, *Roma locuta, causa finita*. Even een kleine anekdote tussendoor. Toen ik zo'n dertig jaar geleden godsdienstles gaf aan de Canisius-MAVO hier in Nijmegen, kwam een leerlinge van een jaar of dertien na de les naar me toe. Ik had juist verteld dat Christus door de Romeinen aan het kruis was genageld. "Wat ik wil vragen", zei het meisje, "de paus is toch de baas in Rome?". "Zo zou je het kunnen zeggen", zei ik om niet onnodig in een kerkpolitieke discussie met haar te geraken. "Maar waarom", vroeg ze door, "waarom heeft de paus dan niet tegengehouden dat de Romeinen Jezus aan het kruis sloegen?".

Blok II: Reformatie en de paus-boost

Eén van de redenen voor de reformatie was de almacht van de paus en de mistoestanden rond het pausschap. De verschrikkelijkst denkbare pausen die de Kerk gekend heeft, Alexander VI en Julius II, waren zwaar misdadige mannen. Zij waren de twee laatste pausen toen Maarten Luther in 1517 zijn 95 stellingen aan de kloosterpoort spijkerde, ongetwijfeld geïnspireerd door deze beide moordenaars en verkrachters. Ik citeer slechts stelling 51: "Men moet de christenen leren, dat de paus verplicht is zijn eigen geld uit te delen aan de vele mensen die door sommige aflaatpredikers van hun geld beroofd worden — ook als daarvoor de St. Pieter verkocht moest worden". Luther veroordeelde de zelfverrijking van de pausen en de kerk. Die boodschap sprak gewone gelovigen aan. Armoede is een grotere motivatie dan theologie. De Boerenoorlog in het Heilige Roomse Rijk van 1524-1525 bewijst dit. Opstand van de gewone gelovigen tegen de adel en de kerk, tegen het feodale stelsel. Luther keerde zich tegen de Boerenoorlog. Hij wilde niet de maatschappij hervormen maar de Kerk, met name het pausschap. De gewone gelovigen hebben deze uiteindelijk misschien toch elitaire doelstelling naar zich toe getrokken en van de hervormingen en reformaties een volksbeweging gemaakt. De beeldenstorm in 1566 was gericht tegen de extreme rijkdom van de kerk.

De Reformatie heeft het pausschap desondanks en ongewild een nieuwe boost gegeven. De contrareformatie versterkte de positie van de pausen vanaf het Concilie van Trente, ondersteund door de Inquisitie en de Jezuïeten. Terwijl de Reformatie de centralisatie van de macht in Rome bekritiseerde, verstevigde dit machtscentrum de katholieke identiteit. Katholiek betekende dat je je overgaf aan Rome, de paus, de bisschoppen en de priesters. Zij bepaalden wat je geloofde – geloof was geen persoonlijk initiatief, niet iets waar je als katholiek over hoefde na te denken, dat deed de hiërarchie voor je.

Toen in de negentiende eeuw in protestantse kringen van exegeten de historische bijbel-kritiek opgeld deed, verbood Rome rooms-katholieke exegeten deze vorm van exegetische. Nu waren in die tijd alleen priesters Bijbel-exegeten, en die hadden geen moeite met gehoorzaamheid. Leken mochten zich met Bijbeluitleg niet bemoeien. De protestantse Bijbelkritiek legde grote waarheden bloot. Zij ontzenuwden dat Mozes in 1250 vChr Genesis en de Tora geschreven had. De protestantse exegeten stelden vast dat de eindredactie van de Tora pas na de Babylonische Ballingschap 400 vC tot stand was gekomen. En voor de evangeliën werd vastgesteld dat ze minstens twee generaties na de dood van Jezus Christus waren opgetekend. Gewone katholieken moesten ver gehouden worden van dit soort informatie. Eigenlijk moesten ook gewone priesters met dit soort zaken niet lastig gevallen worden. Misschien konden zij het begrijpen en zou het hun geloof niet aantasten, maar beter was het om historische kritiek te verbieden. Dit verbod duurde tot 1943 toen het door paus Pius XII werd opgeheven in zijn encycliek *Divino afflante Spiritu*. Die woorden betekenen “Bezield door de heilige Geest”, m.a.w. wat men ook historisch-kritisch of anderszins kritisch over de Bijbel beweert – de Bijbel is geïnspireerd door de H. Geest. Dus waarom zouden we bang zijn voor historische kritiek? Echter toen na Vaticanum II de protestantse waarheden boven tafel kwamen, reageerden veel mondige katholieken gechoqueerd. “Ze hebben ons eeuwenlang wat wijs gemaakt, die priesters”. Een begrijpelijk reactie, zij het dat ook de priesters eeuwenlang monddood waren gehouden. *Roma locuta*, en verder *basta*.

Nog een anekdote. Vorig jaar 2 juli nam ik afscheid van de KNR en ging ik met pensioen. Hoewel we midden in de coronacrisis zaten was er heel even een oase in de lockdown en was De Vereniging hier in Nijmegen bereid een experiment aan te gaan. 100 mensen in de ochtend – honderd mensen in de middag, met anderhalve meter tussenruimte. Bij die gelegenheid presenteerde ik een boek met exegetische stukken. 50 essays, artikelen en columns over de Bijbel – Vijftig Tinten God. Ik schreef dat boek vooral als lekenexegeet. Eén van de laatste lekenexegeten van Nederland, en nu er ook bijna geen priesters meer zijn, misschien überhaupt wel één van de laatste Nederlandse exegeten. Ik had bisschop Jan Hendriks van het bisdom Haarlem-Amsterdam gevraagd of hij het eerste exemplaar van Vijftig Tinten God in ontvangst wilde nemen. Dat wilde hij wel – hij was toen net een maandje bisschop, en een keertje weg uit de lockdown kwam mooi uit. Dus het eerste exemplaar was voor hem en voor broeder Bernardus, abt van de Trappisten in Koningshoeven en voorzitter van de KNR. Boek overhandigd, foto’s gemaakt en toen Hendriks ’s avonds thuiskwam is hij beginnen te lezen. Blijkbaar is hij zich toen op sterven na doodgeschrokken. Want ‘s anderendaags schreef hij op zijn weblog: “Enigszins naïef heb ik me laten verlokken om het eerste exemplaar van Vijftig Tinten God van prof Chatelion Counet bij diens afscheid in ontvangst te nemen. Menende dat hij het religieuze leven in al zijn tinten kleurrijkheid zou beschrijven, blijkt het een exegetisch boek te zijn wat de randen van de katholieke leer en moraal...”. Punt, punt, punt. Dat mocht de lezer zelf invullen. Ik weet niet wat ik met de randen van de katholieke leer en moraal gedaan heb: raak ik ze, overschrijd ik ze, schend ik ze? Ik zal het uit de mond van bisschop Hendriks niet vernemen want hij heeft die zinnen later weer verwijderd. Maar diezelfde week belde hij broeder Bernardus en kapittelde hem dat hij als abt en voorzitter van de KNR dit boek had moeten verbieden en het nihil obstat had moeten weigeren. Hendriks is kerkjurist en had mijn boek graag op *index prohibitorum librorum* geplaatst, de lijst van verboden boeken die onder paus Paulus VI is afgeschaft. Ergens wel jammer. Het schijnt dat je goed verkoopt als je daarop staat.

Terug naar mijn verhaal.

Waar komt die Romeinse machtscentralisatie vandaan? Heeft deze vanaf het moment dat de apostel Petrus naar Rome kwam, altijd al bestaan? Wat katholieken geloven – moeten geloven of zouden moeten geloven –, is voor een groot deel bepaald door de concilies uit de

beginperiode van de kerk, tot op heden in dogma's vastgelegd, tot de dogma's van onfeilbaarheid in 1871 en Maria Tenhemelopneming in 1950 aan toe. De Reformatie heeft hierop ingegrepen en daartegenover de idee ontwikkelt dat de gelovige zelf zijn of haar geloof moet ontwikkelen door een persoonlijke relatie met God aan te gaan, niet bemiddeld door Kerk, leerstellingen of priesters, maar rechtstreeks, sola scriptura, sola fide. Het heeft tot een belangrijke emancipatie en mondigheid van gewone mensen geleid. Dankzij de reformatie leerden gewone mensen lezen en schrijven zodat zij zelf kennis konden nemen van de tekst van de Bijbel. Zo niet de katholieken. In de zestiende waren zelfs de meeste priesters ongeletterd. De bisschop vertelt u wat er in de Bijbel staat en hoe u dit hebt te verstaan.

Dat gold tot aan de zestiende eeuw voor alle christenen. Vooraf aan de Reformatie heetten gelovigen ook gewoon christenen – *christifideles*, christengelovigen. Het begrip rooms-katholiek is een uitvinding van de reformatie. Katholiek ben je pas dankzij de protestanten. Vergelijkbaar met de uitvinding van de kleurentelevisie. Tot dan had iedereen gewoon televisie, pas daarna dacht je: "Ik heb al die tijd zwart-wit gehad". Carolina Lenarduzzi beschrijft in haar prachtige boek *Katholiek in de Republiek* (2019) hoe katholieken na 1580 in alle zeven de provinciën verbod wordt opgelegd om bijeen te komen in schuilkerken of huizen met als doel de mis te vieren. Overtredingen werden beboet met gevangenisstraf en soms liet men het leven, zoals de martelaren van Gorcum. Er ontstond allengs een katholieke subcultuur die na verloop van tijd gedoogd werd. Het kwam zelfs voor dat katholieken zich uitdagend opstelden. Schuilkerken mochten van buitenaf niet herkenbaar als kerk zijn, maar soms werd er expres hard gezongen om te laten horen 'wij zijn er lekker toch'.

Anekdote. Lenarduzzi vertelt hoe in De Koog op Texel de plaatselijke predikant klaagt over de ongehoorde vrijmoedigheid van de paapse eilandbewoners: "... hunne harde koorzangen, als zij vergaderd zijn, zijn zo luide dat men over de straat gaande hun zingen wel 3 ofte vier huizen verder horen kan". Ongehoord, maar duidelijk hoorbaar. Een scheiding onder de Westerse christenen vanaf de Reformatie. En terwijl Rome de schapen in één kudde tracht te houden, splitsen de protestanten steeds verder op. Het beroemde gezegde 'Zet twee Hollanders bij elkaar en je hebt een Kerk, zet drie Hollanders bij elkaar en je hebt een kerkplitsing' getuigt hiervan. Het is de vrucht en tegelijk de tol van individualisme. Maar tot aan de Reformatie wisten christenen niet anders of ze behoorden tot vanzelfsprekend één kerk. Voor het gemak spring ik even over de Albigenzen, de Waldenzen en andere katharen heen, onterecht, want dáár zie je eigenlijk goed hoe afwijken van de groepsidentiteit wordt onderdrukt. Voor alle christenen gold de Bijbel als maatgevend voor het geloof. En maatgevend voor het verstaan van de Bijbel was de Traditie. En wat de Traditie was dat bepaalde Rome.

BLOK III: Tweede helft van de Middeleeuwen

De Traditie met hoofdletter T werd gemaakt door de grote concilies. De leer van de door Rome erkende kerkvaders en kerkleraren behoorde eveneens tot de Traditie behoorde. Voor gewone gelovigen een ondoorzichtig geheel, dus iedereen was blij dat mijnheer pastoor het op zondag uitlegde. Veel ging over de hoofden van de middeleeuwse gelovigen heen. Politiek, zowel als religieus, werd de gelovige geleefd. Politiek en religie waren nauw verweven. Lange tijd bepaalden vorsten, graven en landheren wie de kloosters en de bisdommen bestuurden. De investituurstrijd eind 11de, begin twaalfde eeuw, probeerde de wereldlijke macht aan banden te leggen en ook de politieke macht in Rome te centreren, of in elk geval in de handen van de lokale bisschoppen en priesters te leggen. In die strijd om de politieke macht speelt zeker mee de grote klap die het christendom in 1054 te verwerken kreeg. Het

grote Griekse schisma. De banvloek die de paus van Rome in 1054 uitsprak over de patriarch van Constantinopel en *vice versa* de patriarch over de paus, brak niet alleen het christendom in twee grote stukken met aan de ene kant de Oosters-Orthodoxe kerken en aan de andere kant de Kerk van Rome, maar in feite ook de Middeleeuwen.

In de eerste helft van de ME was het christendom op weg al-om-tegenwoordig te zijn. In de tweede helft intensiveert Rome zijn gezag óók op politiek vlak. Rome ontwikkelde in de twaalfde eeuw de zogeheten Twee-Zwaardenleer inhoudende dat Christus de geestelijke zowel als de wereldlijke macht in handen van de apostelen had gegeven. Een vorst kon zijn wereldlijke macht dus alleen via de paus of een ander kerkhoofd ontvangen. Dit alles ging over de hoofden van de gewone gelovigen heen. In de Middeleeuwen heerste het leenstelsel. Met het afschuwelijke instituut van lijfeigenschap. Over identiteit gesproken. De lijfeigene.

Even tussendoor. Ik ben er niet op tegen openbare excuses aan te bieden voor ons slavernijverleden. Misdadig. Tegelijk lijken we te vergeten dat er honderdduizenden lijfeigenen binnen onze landsgrenzen werden uitgebuit, geëxploiteerd en misbruikt. Verkracht ook, en gedood. Lijfeigenschap, horigheid en slavernij raken elkaar. Deze lijfeigenen, onze voorouders, tenzij u uit een adellijk geslacht stamt, vonden hoop en troost in een eenvoudig christelijk geloof en de belofte van een gelukkiger leven in het hiernamaals. In Nederland is het erfelijke lijfeigenschap pas afgeschaft in 1798. Persoonlijke identiteit werd uitgemaakt door je positie in de Middeleeuwse samenleving als lijfeigene, iets meer vrije burger, adel of geestelijkheid. De overkoepelende groepsidentiteit werd geleverd door de Kerk van Rome. Zij toverde de arme geknechte gelovigen de Heiligenlevens voor: “Ziehier, martelaars! Die hadden het veel zwaarder te verduren dan jullie!”. Cynisch, maar het bood nog troost ook.

De baaierd aan rituelen, gebruiken en gedragslijnen die in de vroege middeleeuwen was ontstaan werd door Rome in de twaalfde eeuw tot het heilige getal van de zeven sacramenten teruggebracht. Van de wieg tot het graf begeleidde de Kerk op deze manier het dagelijkse leven van de gelovigen door de doop, het vormsel, de eucharistie, de priesterwijding, de biecht en de ziekenzalving. De tweede helft van de middeleeuwen in de Lage Landen worden gekenmerkt door een eeuwenlange vanzelfsprekende identificatie. Van Eijnatten en Van Lieburg spreken in hun formidabele boek over de *Nederlandse Religiegeschiedenis* van ‘Christelijke Alomtegenwoordigheid’. De gewone gelovige hoefde zich niet af te vragen wie hij was, wat hij moest denken of wat hij moest doen. En zelfs na de dood stond vast wat hem of haar zou overkomen. Hoe het precies zat, de details, werden overgelaten aan de scherpslijperij van de theologen. De geschriften van Thomas van Aquino, Anselmus van Canterbury, Nicolaas van Cusa, Willem van Ockham waren onnavolgbaar en zelfs de intellectuelen van vandaag kunnen er hun tanden op stukbijten. Maar op de begane grond van het christendom geloofden de gelovigen gewoon wat er in het evangelie stond, dat Christus uit de dood was opgestaan, dat hij het Laatste Avondmaal vierde en dat iedereen dit moest herhalen om zijn dood en opstanding te gedenken, en verder moest je je naaste liefhebben als jezelf. Simpel zat. Of er daadwerkelijke apostolische successie bestond, hoe de puzzel van de transsubstantiatie moest worden gelegd, wat de Tweenaturenleer inhield en welke perichoretische positie de Heilige Geest innam binnen de Triniteit, zou hen *botulus* wezen. (Botulus is een Romeinse worst). Je identiteit was bepaald door de doop en wat de hoge heren precies bedachten om het geloof een consequente, logische en innerlijke samenhang te geven was secundair – ze geloofden het allemaal, want niets was wonderbaarlijker dan de schepping Gods.

Blok IV: eerste helft van de ME

Boven de Moerdijk doet het christendom zijn intrede met Bonifatius en Willibrordus in de zevende en achtste eeuw. Zuidelijker vanaf Tongeren en Maastricht had Sint Servaas het evangelie reeds in de vierde eeuw gebracht. Wat droegen deze missionarissen bij zich? Een Bijbel? Dat is hoogst onwaarschijnlijk. Ze zouden er ook weinig aan gehad hebben. De Nederlanden vormden grotendeels een boerse samenleving van landbouw en veeteelt met hier en daar wat handelscentra zoals vooral in Friesland. Er heerste analfabetisme, laat staan dat iemand latijn beheerste. Religie was een mengelmoes van Germaanse en Romeinse invloeden. Men aanbad de goden Wodan en Donar die zij als manifestaties zagen van Mercurius en Jupiter. Bestond er een collectieve identiteit? Zoiets als later dus die christelijke alomtegenwoordigheid? Na de Grote Volksverhuizing werd Nederland bewoond door drie stammen, de Friezen, de Saksen en als hoofdstam de Franken. Het Romeinse Rijk was door het besluit van Constantijn de Grote in 313 reeds volledig tot het christendom overgegaan. Wanneer de heidense Hunnen, de Goten en de Vandalen Rome binnenvallen en de eveneens heidense (ik bedoel: niet-christelijke) Franken en Alemannen Noord-Gallië bezetten, stuiten ze daar op het christendom. De Frankische koning Clovis huwt in 496 met een christelijke vrouw en laat zich bekeren en met hem de Franken. Zo ligt er een fundament waarop de Angelsaksische missionarissen kunnen bouwen en worden de Noordelijke Nederlanden beroofd van hun Wodan en hun Donar, van hun natuurreligieuze en magische gebruiken, van hun toverspreuken, hun amuletten, maar ook van hun cultische rituelen, offers, feesten, processies en van hun praktijk rond dood en begraven. Er komt een proces van eeuwen op gang totdat vanaf de 11de eeuw de christelijke alomtegenwoordigheid een feit is. De christelijke identiteit van de eerste helft van de middeleeuwen wordt gekenmerkt door het afschaffen en afzweren van heidense gebruiken en rituelen, en tegelijk door de introductie van de christelijke leer. Zo werden plaatselijke barbaarse en wrede wetten door de christelijke priesters afgeschaft, zoals het recht van moeders hun pasgeboren baby's doden, zoals het castreren van heiligschenners, zoals het werpen van het lot om moordenaars aan te wijzen. Soms ging dat geleidelijk. In de christelijke tijd werd nog steeds het lot geworpen om schuldigen voor een misdrijf aan te wijzen, maar vanaf nu wierpen christelijke priesters het lot.

We gaan nog verder terug in de geschiedenis. Op zoek naar de oorspronkelijke christelijke identiteit moeten we de Nederlanden verlaten en het Romeinse Rijk binnendringen. We komen zo dicht bij Paulus en aldus dicht bij de vroegste bepaling van de christelijke identiteit.

Blok VA: Tot aan Constantijn

Constantijn de Grote maakt het christendom in 313 tot staatsreligie. Het kan snel gaan in de wereldpolitiek. Tien jaar daarvoor, in het jaar 303, werd er door keizer Diocletianus nog een verwoede poging ondernomen het christendom systematisch uit te roeien. De hevigste vervolging in de geschiedenis van christenvervolgingen. Reden daarvoor was simpelweg de groei van het christendom. Hoewel het christendom *religio illicita*, verboden, maakten christenen in het Romeinse Rijk een explosieve groei door. Waren er onder Paulus en Petrus enkele honderden christenen in de stad Rome, rond 250 nC waren dat er enkele tienduizenden. Rond 300 nC schat men heel het Romeinse Rijk op 10% christenen – op 60 miljoen inwoners gaat het dan om 6 miljoen christenen. Keizer Diocletianus zet het mes in deze aantallen.

Tien jaar later krijgt keizer Constantijn zijn befaamde visioen van het kruis waarin wordt voorspeld dat hij zijn politieke rivaal en aartsvijand Maxentius zal verslaan. Na de

daadwerkelijke overwinning bekeert hij zich tot het christendom. Onder keizer Theodosius in 380 nC wordt het christendom zelfs de verplichte staatsgodsdienst. In twee generaties van vervolging tot verplichting. Het kan snel gaan. Theodosius stelde overigens een bepaald christendom verplicht. Namelijk de niceense variant die de uitkomsten van het Concilie van nicea volgde. Constantijn had dit Concilie bijeen geroepen om enkele geschilpunten die in de christelijke theologie op scherp stonden te beslissen. Het ging erom in welke Christus men moest geloven. In een Christus die God was en eigenlijk alleen in schijn mens, het zogeheten doketisme – *dokè* is schijn. Of moest men in een Christus geloven die juist helemaal niet goddelijk was, maar uitsluitend mens, zij het een uitzonderlijke mens, het zogenaamde arianisme. Op Nicea werd beslist dat Christus God was – wezensgelijk aan God, *homo-ousios*. Maar tegelijk dat hij ook volledig mens was. De Twee-Naturenleer.

Wederom ging deze strijd over de hoofden van de gewone gelovigen heen. Wat maakte het christendom zo aantrekkelijk voor de gewone Grieks-Romeinse burgers in een tijd dat je met je leven gevaar liep als christen? Niet de ingewikkelde theologie. Het ging om identiteit. Het christendom maakte de gewone mens belangrijk. De christelijke missionarissen die de uithoeken van het Romeinse rijk bezochten, predikten gelijkwaardigheid van alle gelovigen. God had de mens geschapen en voor God was elk mens van evenveel waarde – sterker nog, God had elk individu even lief. Gekoppeld aan de belofte van leven na de dood had dit alles een enorme aantrekkingskracht. Allereerst misschien inderdaad op vrouwen en slaven zoals vaak beweerd wordt. De gelijkheid van man en vrouw waarover Paulus schreef, de gelijkheid van slaaf en vrije door de doop, zorgde voor een grote toeloop. Paulus was radicaal, daar kom ik zo meteen op terug. Zo radicaal durfde men in de tweede en derde eeuw nC niet meer te zijn. Zou je net zo hard als Paulus geroepen hebben dat er geen onderscheid meer is tussen slaaf en vrije dan zou je ervan beschuldigd worden dat je de staat ten val wilde brengen. De antieke samenleving was afhankelijk van enorme massa's slaven. Abrupte afschaffing van slavernij zou een economische en sociale chaos van jewelste veroorzaken. In het 68nC verwoeste Pompeji was 4 op de 10 mensen slaaf – bijna de helft. Vrouwen voelden zich aangetrokken omdat het christendom hen rechten gaf die zij in de Grieks-Romeinse en Joodse cultuur niet hadden. Paulus beschouwde de vrouw gelijk aan de man, niet alleen in het huwelijk. Geweld tegen vrouwen in het huwelijk werd in het vroege christendom in de ban gedaan. De veroordeling van abortus door de kerk werd omarmd. Onder het Romeinse recht kon de man de vrouw dwingen tot abortus. Gevaarlijke ingrepen met vaak dodelijke afloop. Het christendom verbood dit.

Ook eenvoudige mannelijke burgers voelden zich aangetrokken – de beloning voor een hard ellendig bestaan in het hiernamaals was een welkome uitzondering op wat de Romeinse godsdienst te bieden had. Het oude Romeinse geloof sprak over de dood als een eeuwig verblijf in het schimmenrijk van de Hades, of over een onbestemde zielsverhuizing of een opgaan in de sterren – maar het meest wijdverbreid was de opvatting dat er na de dood niets was, geen voortbestaan van de mens hoe dan ook – dat was onverteerbaar voor gewone lieden: een keihard bestaan op aarde, armoede, ziekte, pijn, dood en dan daarna niets! De christelijke belofte van hemelse beloning na de aardse ontberingen was bijzonder aantrekkelijk. Minder belangrijk daarbij was of Christus *homo-ousios* was en of Maria *theotokos* was. We zien dus evenals in de andere eeuwen en in het latere christendom dat theologie en kerkpolitiek bedreven werden over de hoofden van de gewone gelovigen heen. De theologenschool in Alexandrië rond het Mouseion met zijn bibliotheek van 700.000 boekrollen bracht belangrijke werken voort zoals die van Clemens van Alexandrië en Origenes. Theologie was voor de continuïteit en eenheid van het christendom van groot belang. Gelovigen aan de basis konden van alles geloven – dat Jezus God was of niet, dat kennis of gnosis vereist was voor het hemelse leven, dat Maria Maagd was of niet – van

belang was hierover geleerden te laten denken en van belang was ook een centraal gezag te hebben dat hierover besliste.

De kerkpolitiek van Irenaeus van Lyon is hierin bepalend geweest. Hij stelde kort na het midden van de tweede eeuw, we hebben het over ongeveer 160 nC, het primaat van de kerk van Rome vast. Irenaeus ijverde voor de macht van bisschoppen – episkopoi, letterlijk ‘opzichters’. Concilies waren het kerkpolitieke instrument om theologische discussies te beslechten en kerkelijke eenheid te verzekeren. Daar werden de beslissingen genomen. Als het christendom een staatsreligie wordt onder de Romeinse keizers is het primaat van Rome vastgelegd. En het zijn de keizers die de concilies bij elkaar roepen.

Anekdote. Dat het circus der bisschoppen ook al in de tijd dat de kerk nog vervolgd werd, tot machtswellust en zelfverrijking kon voeren ten koste van gewone gelovigen bewijst de pronkbisschop van Antiochië, zeg maar de voorloper van onze Duitse bisschop Franz-Peter Tebartz-van Elst uit het Duitse bisdom Limbourg. Het gaat om bisschop Paulus van Samosate. Deze werd afgezet tijdens de synode van Antiochië in 268 nC. Hij had zich verrijkt met steekpenningen. Hij ergerde de gelovigen door te eisen dat ze tijdens zijn preken applaudisseerden, hij liet zich toezingen door vrouwenkoren en op straat liet hij zijn draagstoel escorteren door een stoet lictoren. Een verwaande kwast die toen hij na zijn veroordeling weigerde op te stappen, met geweld uit het bisschopshuis is gezet. In die tijd was men minder tolerant dan vandaag de dag gezien het feit dat Tebartz-van Elst die een schuld van 30 miljoen in het Duitse Limbourg achterliet, een baantje in het Vaticaan is aangeboden.

Ik stap achterwaarts terug de eerste eeuw nC binnen. We zijn op zoek naar de identiteit van de gewone gelovige christen. Een beslissend moment is de verwoesting van de Joodse tempel in 69/70 nC door de Romeinen tijdens de Joodse Oorlog. Het veelkleurige Jodendom werd in een paar jaar tijd van de kaart geblazen. Zeloten, Sadduceëen, Essenen, Sicariërs verdwenen van de ene op de andere dag. Wat overbleef was het Rabbijns-farizeesche jodendom en de joods-christelijke stroming. Er ontstaat voor het eerst zoiets als een christelijke van het jodendom onderscheiden identiteit. Christenen beschouwden zich lange tijd als een joodse stroming en dat waren zij natuurlijk ook. Paulus en Petrus zijn als joden gestorven, niet als christenen. Keizer Vespasianus legde de joden na de Joodse Oorlog in 70 nC een speciale belasting op, de *fiscus judaicus*, christenen betaalden deze ook. Onder keizer Domitianus in 90 nC werd deze belasting streng geïnd en vooral heidense christenen, dat wil zeggen niet-joodse christenen verklaarden steeds vaker dat zij géén joden waren. Ziedaar een verschuiving van de joodse identiteit van christenen naar een vergriekste identiteit, met zowel sociale, religieuze, filosofische als politieke invloeden. Men vindt deze sporen terug in de laat-vroegste christelijke geschriften. Ik gooi er even een oxymoron tegenaan – *laat-vroeg-christelijke* geschriften. Ik bedoel de jongste geschriften van het Nieuwe Testament, zoals de Brief van Jacobus, de Eerste en Tweede Petrusbrief, de Apocalyps, maar ook de niet-canonieke brieven van Ignatius van Antiochië en Barnabas. Die brieven waarschuwden christenen voor het gevaar “terug te vallen in jodendom”.

BLOK VB: Vanaf Paulus

Ik zet nog één stap verder terug in de geschiedenis en kom bij Paulus. Waarom bij Paulus? Omdat de brieven van Paulus de oudste authentieke christelijke getuigenis vormen. Uit zijn brieven kunnen we afleiden hoe de eerste christenen dachten en leefden, en we zien hoe Paulus de ideologie van het christendom vorm geeft.. Paulus schrijft zijn brieven tussen 50 en 56nC. De Eerste brief aan de christenen van tessaloniki is de oudste, 50 nC. De Romeinenbrief is de jongste, 56 nC.

Ernst Käsemann, een van de grote Paulusexegeten van de 20ste eeuw, beschrijft het oer-evangelie dat we in het NT vinden en dat waarschijnlijk door Paulus op de kaart is gezet. Dat oer-evangelie luidt: "... de rechtvaardiging van de zondaar". Paulus spreekt over het *hilarion* van Christus, het zoenoffer, de verzoeningsdood waarmee de mens bevrijd wordt van de straffen van de zondeval. Adam, de mens, zondigde. Christus, de messias, bevrijdt. De twee grootste straffen die de zondeval met zich mee bracht worden opgeheven, dat is allereerst de dood maar dat is ook de ondergeschiktheid van de vrouw aan de man. Volgens Paulus worden beide straffen door de kruisdood van Christus opgeheven - gerechtvaardigd. Vanuit deze zekerheid durft Paulus radicaal te denken. Zijn brieven ademen anarchie. Hij is tegen de hiërarchie, tegen macht en tegen ambten. De hiërarchie zoals hij die vanuit het Jodendom kenmerkte, schaft hij af. Die hiërarchie werd gekenmerkt door speciaal in het leven groepen ambten, priesters, profeten, koningen. Door zalving werden deze ambtelijke machtsdragers apart gesteld; zij bemiddelden - hiërarchisch - tussen God en volk. Paulus zet daar een streep door. De doop in Christus is allesbepalend. Daardoor komt Gods geest direct bij de gelovige binnen. Tussen Christus en de gelovige staat geen enkele macht. "God zelf is het die ons in Christus bevestigt en die ons heeft gezalfd", zie 2 Kor. 1,21. De christenen zijn door God zelf gezalfd. Theocratisch anarchisme. Er is geen macht dan God alleen tot wie de gelovige zich direct verhoudt. Vóórbeeld. Wanneer Paulus zelf de doop heeft ondergaan, wordt hij ontboden door de macht in Jeruzalem. Door de mannen van aanzien, Petrus die de Rots der Kerk wordt genoemd, Johannes de Presbyter, en Jacobus de broer van Christus zelf. Hij weigert te gaan. Jaren later schrijft hij daarover "... hoe belangrijk zij precies waren, Petrus, Johannes, Jacobus, interesseert mij niet, voor God telt menselijk aanzien niet", zie Galaten 2,6.

Zijn geloof en zijn theologische opvattingen, ik zei het al, maken hem radicaal. Hij geloofde in de wederkomst van Christus op korte termijn en hij geloofde dat de Apocalyps, de dag des Oordeels, op handen was. Daardoor durfde hij een voorschot te nemen op het Rijk Gods. Door de doop betreedt de christen het Rijk Gods. En in het Rijk Gods door de doop in Christus is er geen onderscheid meer tussen man en vrouw – de opheffing van de straf voor de zondeval; is er geen onderscheid meer tussen slaaf en vrije – God kent geen slaven of geknechten; én er is geen onderscheid meer tussen Jood en Griek – dwz. de uitverkorenheid die tot dan aan één volk toeviel, valt door de doop de mensheid als geheel toe. Radicale opvattingen. Er is geen tijd voor beuzelarij, want het einde der tijden staat voor de deur. Er is vrijheid en gelijkheid in Christus. We spreken hier over het midden van de eerste eeuw nC – opvattingen uit 50 tot 56 nC.

U moet zich voorstellen welke impact dit gehad heeft in de vroegste christelijke gemeenten van die tijd. De brieven die deze waanzinnige ideeën verkondigden werden gekopieerd en doorgegeven aan andere gemeenten. Paulus kreeg de vreemdste vragen teruggespeeld. "Beste Paulus, mijn grootvader is gestorven – en u beweerde dat deze generatie de dood niet zou smaken?" "Beste Paulus, u beweert dat het einde der tijden voor de deur staat, moet een man dan nog wel seks met zijn vrouw hebben?" "Beste Paulus, u stelt dat de vrouw niet meer ondergeschikt is aan de man – maar in onze gemeenten vinden wij dat vrouwen moeten zwijgen - wat vindt u daarvan?". Er trekt een revolutionaire schokgolf door de wereld. Geen wonder dat deze gevaarlijke man meerdere aanslagen op zijn leven te verduren had en uiteindelijk door de Romeinen in 68 nC onthoofd werd.

Maar de wederkomst van Christus bleef uit en ook het einde der tijden. Gewone christenen die tot aan de dood van Paulus binnen de muren van het christendom gelijkheid en vrijheid nastreefden, stuiten buiten de muren op grenzen. De Romeinse samenleving maakte korte metten met de idee van vrije slaven en de gelijkheid van man en vrouw werd weggehoond. Ook binnen de christelijke gemeenten zelf was onvrede. Die Paulus was niet alleen radicaal hij was té radicaal. Men begon tegengas te geven. Er werden brieven

geschreven op zijn naam en in zijn naam werden zijn eigen opvattingen gerelativeerd en soms zelfs teruggedraaid. Dit gebeurde in pseudepigrafische brieven, de zogeheten deuteropaulijnse literatuur, zoals de brieven 1 en 2 Timoteüs, de brief aan de christenen van Kolosse, de Efesebrief en nog enkele andere. De vrouw werd terug in haar ondergeschikte hok geschoven en slaven moesten zich schikken naar hun meester en zich aanpassen aan de situatie waarin zij nu eenmaal verkeerden.

En ook ontstond er behoefte aan organisatie. De door Paulus zo verfoeide ambten werden ingevoerd. En er werd een machtscentrum gecreëerd. Er verschenen pseudepigrafische brieven op naam van Jacobus en Petrus – de mannen van aanzien over wie Paulus zei dat zij hem niet interesseerden. De brief van de *would be* Jacobus installeert als het ware het ambt van presbyter/oudste of priester die gewone gelovigen moest bijstaan bij het gebed en de oliezalving. En in de eerste Petrusbrief, zo'n dertig jaar na de dood van de historische Petrus geschreven, worden opeens herders en *episkopoi* opgevoerd, bisschoppen als leiders van gewone christenen. Die late brieven, eind eerste eeuw geschreven, zijn geschreven, zo lijkt het, vanuit Rome – hier tekent zich een machtscentrum af. Eén generatie na de dood van anarchistische Paulus zien we hoe een groep onbekende christenen in Rome de macht naar zich toetrekken, hoe zij het recht om de evangeliën en het OT uit te leggen opeisen en hoe er ambten gecreëerd worden die vanuit Rome worden toegewezen. *Frühkatholizismus* in zijn vroegste vorm. Rome is gecreëerd.

Tot slot: conclusie

Christelijke identiteit. Ik kom tot een (soort) slotsom. Ik heb de weg afgelegd van vandaag terug naar de eerste getuigenissen van een gelovige christen, de brieven van Paulus. Met grote stappen. Ik heb daarbij in het begin vooral op de katholieke identiteit ingezoomd. Mijn conclusie is dat er steeds over de hoofden van gewone gelovigen heen theologische en kerkpolitieke lijnen zijn uitgezet. Over de hoofden heen in tweeërlei zin – gewone gelovigen werden er niet bij betrokken, en anderzijds het interesseerde hen ook niet, er bestond een soort volksgeloof voor het dagelijkse leven dat voldeed om te kunnen bestaan. Dat volksgeloof liet zich weinig gelegen liggen aan theologie of politiek – dat zocht zijn eigen weg. Het leven was te zwaar om je druk te maken over scherpelijperij.

Rome hield de gelovigen bijeen door twee zaken. Centralisatie en Traditie. Rome vormde het centrum en Rome bepaalde wat de Traditie inhield. Rome bepaalde de leer en de contouren van het geloof – bepaalde de moraal - en stelde de organisatie vast. Leer, moraal, organisatie, volgend uit de door Rome bepaalde traditie. Daaromheen ontwikkelt zich de identiteit van gewone gelovigen. Rome bepaalt de leer: die is na de grote concilies nauwelijks veranderd, zo nu en dan een dogma erbij, maar de contouren liggen vast zoals tot uitdrukking gebracht in het credo. Wie katholiek is bidt het Onzevader, het Weesgegroot en spreekt het credo uit. Bijbeluitleg is nog steeds voorbehouden aan priesters, althans in liturgische context, maar tegenwoordig kunnen ook leken een zending krijgen om te onderwijzen en de Bijbel uit te leggen – hoewel je sommigen het nihil obstat beter kunt weigeren. De moraal schuift door de eeuwen heen, zo gaat dat met moraal. Homoseksualiteit is in de huidige kerk niet langer taboe, je mag het alleen niet praktiseren – ‘koud kunstje’ zullen de celibatairen gedacht hebben. Vrouwen zijn gelijkwaardig aan mannen, maar niet aan priesters. De eucharistie wordt bewaakt als het hart van het christelijk leven waarmee de kerk haar karakter van priesterkerk waarborgt.

Waarom spreekt dit katholicisme vandaag de dag niet meer aan? Antwoord: dit katholicisme heeft de gewone gelovige op geen enkel moment in geen enkele tijd aangesproken. Nogmaals het volksgeloof stond ver af van de politiek en de theologie. De

gewone gelovigen hadden hun heiligen en geloofden soms lekker over de grenzen van magie en bijgeloof heen. Aan theologische haarkloverij dat je heiligen bv. wel mocht vereren maar niet mocht aanbidden, hadden ze lak, moeilijkdoenerij. In het huidige Nederland is het volksgeloof zijn schokdempers kwijt. De Nederlander is mondiger dan ooit. De identiteit van mannen en vrouwen wordt niet meer uitsluitend en alleen door de kerk bepaald. De emancipatie van vrouwen heeft hen boven het volksgeloof doen uitstijgen. Het geloof in een hemel, in een messias die uit de doden opstond, zieken genas en duivels uitdreef, is niet meer on-betwijfeld. Vrouwen die vroeger door de kerk kans kregen om via de kloosters en de congregaties belangrijke maatschappelijk posities in te nemen, in het onderwijs, de ziekenzorg en in de bestuursorganisatie van scholen en ziekenhuizen, vinden die gelegenheid nu gemakkelijk buiten de kerk om. Door de vrouwen te verliezen, verliest de kerk zijn fundament. Van de grote aantrekkingskracht die het vroege christendom op vrouwen had, vooral dankzij Paulus, is vandaag de dag vrijwel niets meer over. Daarmee tekent de westerse kerk haar eigen doodvonnis. Tenzij men de brieven van Paulus onder het stof vandaan haalt, is dit een onomkeerbaar proces.

Patrick Chatelion Counet